

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 1.

Sedan i kraft av § 49 regeringsformen och § 2 riksdagsordningen riksdagen sammankommit till lagtima möte här i huvudstaden tisdagen den 10 januari 1939, sammanträdde riksdagens första kammare i den uti riksdagens hus för kammaren anordnade samlingsal samma dag,

Tisdagen den 10 januari,

kl. 11 f. m.

Herr **Lindhagen** framträdde till talmansbordet och yttrade: Ärade ledamöter av första kammaren! Tidslägets anarki förpliktar till att även i år varslas något om det, som i djupaste mening förenar oss, nämligen allas *vår osläckliga längtan till freden*. Ja, alla tungors band lösas väl, om jag även säger, att vår svenska upprustningshypnos, som nu våldsamt överskuggar oss, är ett renodlat utslag av tidens berörda vansinne. Danmarks statsminister Stauning har nyligen yttrat: »Vi leva i fred med våra grannar och det kan icke bli tal om att Danmark skall ge sig in på någon upprustning såsom fallet är i andra länder.» I sanning ett statsmannaoord i sinom tid enligt mångas mening!

Den ivriga diskussionen »*demokrati eller diktatur*» är väl också ett vilseledande i de substantiella terrängerna. Varje individ önskar sig en människovärdig tillvaro och unnar i ljusa ögonblick gärna alla denna förhoppning. Denna samstämmighet bland kollektiva myckenheter kan enligt naturens ordning ej sammanhållas till handling utan ledningar eller förtroendemän. Även i Sverige verka sådana diktaturer med makt både i vinklar och vrår liksom över de stora utrymmena. Denna makt både brukas och missbrukas, allteftersom samvetet eller djuret kommer till tals hos oss.

Likaså må ej förglömmas, att demokrati betyder folkvälde och att parlamentarismen är det samlande uttrycket för nämnda makt.

För närvarande befinner sig demokratin i en vågdal under ständig omväxling med diktaturen allteftersom en uppnådd världslig makt enligt eviga naturlagar börjar rutscha utför ned i sitt gemenliga förfall. Därav det nutida sjunkandet i respekt och inflytande för parlamenten. Det synes mig därför pliktskyldigast böra här påminnas även något om den svenska riksdagens hotade rättigheter. Med betonande tillika att de måste uppbyggas på pliktuppfyllelse i stort, utan vilket inga förvärvade rättigheter kunna bestå.

Såsom kammarens kanske ende representant, som genomlevat sekelskiftets parlamentariska guldålder, då det gällde att sannskyldigt gå till grunden med åtskilligt, sitter jag inne med översikter av dessa riksdagsbemödanden på längre sikt.

Lönearbetarklassen i landet har nu under besjälad ledning från sin regering börjat en fruktbar frammarsch för denna försummade klass. På samma gång har dock därvid hållit sig framme för andra gången en ny monopolisering av den industriella företagsamheten. Allas rätt till sin andel av den svenska jorden, till egna hem i stället för hyreshem i städer och industrisambällen samt

till egna självförsörjande jordbruk skjutes åter undan i sina väsentliga grundvalar till de politiska dimmorna.

Väl har ekot »arbetare och bönder» från öster givit förväntansfullt uppslag även hos oss till ansatser för skapande av *landsregeringar i stället för parti-regeringar*, varom en humanistisk motion väcktes i början av 1920-talet i denna kammare jämte en erinran tillika om behovet av kristendomens införande i landet. En annan förnämlig framfärd mot fred inom nationen är, att arbetarklassen av sina ledare övertygats, att jordbruket lika väl som industrien måste bära sig och åtnjuta rimliga pris för jordbruksprodukter.

Fortfarande hänvisas emellertid till framtidens eviga förhoppningar det omistliga fullföljandet av sekelskiftets tredje revolution för skäligt återbördande av de *periodvis återkommande planlösa förskingringarna till de enskilda av det allmännas jordegendom*. De *tre jordkommissionerna*, som för ändamålet tillsattes åren 1901, 1912 och 1919, med handtag jämväl från gammal patriarkalism ha ännu ej unnats någon fullföljd av sina förslag. I stället tillsätts under den nya industriella hypnosen jordkommittéer med instruktioner att endast skumplöja något litet på det gamla siktandet till grunden med de skäliga återvinningarna.

Undantag har endast tillåtits för våra förslag om skapande även av mindre jordbruk, kallade *arbetarsmäbruk*. Dessa fullföljas med framgång icke minst därför att storindustrien gynnat saken, som även skänkt den en fast arbetarstam, tillika bunden vid torvan. Av detta och andra skäl har där även stödet av en fruktbart organiserad skälig expropriationsrätt endast mera för undantagsfall kommit att saknas.

Frigörelse av gamla arrendejordbruk å enskilda domäner för skapande av fria självförsörjande jordbruk, komplettering av de ofullständiga jordbruken med tilläggsjord, återvinning till allmogen av odlingslägenheter» med tillbehör i skog och annat efter den stora plundringen genom avvitringarna av Gustav Vasas reservat för uppkomst och stärkande av jordbruket i våra nordligaste landsdelar, äro icke längre någon marknadsvara i vår politiska byteshandel.

Vi säga ofta, att tre ting äro vissa. Vid sidan av framfärd i industri och jordbruk är *mänsklighetens jordfråga* en livsangelägenhet för landet, säkerligen för tillfället den största. Utan ett rätt besittningstagande av världsdalarnas territorier få vi uppenbarligen icke heller här uppe i Norden någon varaktig fred, någon förnuftig ekonomi eller någon samling till ett klokt folk, allra minst så länge Norden begränsar sin *utrikespolitik* till neutralitet, upprustningar samt miljoner för gasmasker och bombfria valv.

Den *internationella rättsordningen* väntar förgäves på vårt förnuft. Knapast ett fjät tages av oss eller tillåtes för att gå ut i världen med en smula norrsken från Norden med tankar — också om förutsättningarna för en varaktig fred. En positiv utrikespolitik för fredens tillblivelse med propaganda i handling även för andliga värden, som ensamma göra levande — det är väl en kallelse, som minst av allt bör få saknas i vårt förhållande till främmande makter.

Emellertid har riksdagen nu att förvänta en positiv realpolitik av betydelse i *Ålandsfrågan*. Här utspelas den förnämsta av de historiska förutsättningarna för en internationell fred. Denna har i andra internationalens program formulerats sålunda: »ett oavlätligt ingripande för nationernas självbestämmingsrätt». En sådan oavlätlighet erbjuder sig nu här.

Det är en plikt mot flydda tider att här erinra om riksdagens enhälliga beslut 1908 under ledning av Staaff, Branting och andra, att Åland icke fick befästas och att Ålandsbefolkningens självbestämmingsrätt var en självskriven demokratisk befogenhet. Samma ståndpunkt intog svenska regeringen

1916 under brinnande världskrig med kamp även i Östersjön såsom svar på en interpellation i första kammaren, likaså svenska riksdagen 1921 med underförstått betonande av ålänningarnas rätt att komma hem till det svenska fäderneslandet, en förhoppning som underströks även av den svenska regeringen i samband med kapitulationen för tillfället inför folkförbundets anbefallande av den nu gällande Ålandskonventionen. Varför är Ålands befestande och dess folks militarisering nu så våldsamt angelägnare än det var då?

Härmed är jag inne på praktiska anknäytningar till riksdagens hotade rättigheter. För dagen gäller, att riksdagen ej bindes på förhand vid en ny Ålandspolitik i strid mot västmakternas diktat under Krimkriget och svenska riksdagens praktiskt taget enhälliga meningar 1908, 1916 och 1921, flankerade av enahanda regeringsuttalanden.

Ett sådant bindande med påtagliga hakar synes dock nu befällande föreligga utan allvarligt rådslag, med de svensktalande nationaliteterna i Finland eller i tid med en svensk riksdag, nu ställd kanske maktlös i efterhand.

Den engelska tidningen »Times» konstaterar ock — på beställning, säges det — att fullständig överenskommelse nåtts och att denna nu går från båda regeringarna till ett sannolikt välvilligt folkförbund, som dock — vilket »Times» bör veta — icke är något folkförbund utan endast ett ruinerat halv-europeiskt regeringsförbund.

Svenska riksdagen är ur spelet, såsom även riksdagsman Ragnar Lundqvist kritiskt beklagat i går i Nya Dagligt Allehanda och likaså ålänningarna — enligt Guds lag, andra internationalens program och en vaknande internationell rätt — de enda sannskyldiga suveränerna över sin från fäderna komna uppländska svenska odaljord. Justitieminister K. G. Westman, här närvarande, erinrar sig nog, vilka högstämda tal vi båda samt baron Adelswärd och redaktörerna Winberg och Hellberg höllo i detta rum år 1921 för en sådan praktisk ideologi, som sedan vann så gott som enstämmigt gillande i riksdagens båda kamrar. Även Karl Staaff och Hjalmar Branting förfäktade mer än en gång ett sådant åskådningssätt.

Den synnerligen tidsenliga, av svenska riksdagar och regeringar tidigare omhändertagna utsikten för Åland — detta vårt eget Sveaborg ute i havet — att såsom dess befolkning alltid önskat »få komma hem» och eventuellt få befestas av Sverige och ingen annan synes ej ens ha varit föremål för andra överläggningar än att den i tysthet avsiktligt kanske definitivt gravlagts. Under sådana förhållanden bör det kunna vara tillåtet, att åtminstone någon i svenska riksdagen står för den meningen, att ett vidhållande av Ålandskonventionen oförkränkt bör vara det från svensk sida för tillfället rådligaste ställningstagandet, detta ock till stillande i någon mån av de nordiska upp- rustningskrav utan ens andliga ideal, för vilka i dagarna Danmarks statsminister varnat.

För framtiden gäller det i övrigt för riksdagen ett levandegörande någon gång av grundlagarnas maningar till *omedelbar samverkan mellan regering och riksdag i utrikespolitiken*, som genomfördes 1921 i § 56 riksdagsordningen och 1937 genom inrättandet omsider av ett utrikesutskott, tyvärr med två ansikten.

Till problemet om en sådan samverkan hör också *interpellationsrätten*. Av kamrarna beviljade interpellationer böra väl i regel besvaras, och om ödesdigra hinder möta, ett meddelande därom ske till talmannen för tillkännagivande i kammaren. För min del skulle jag, om jag vore statsråd, finna det strida mot demokratiens heliga ande att ej besvara en av riksdagen beviljad interpellation.

Med dessa erinringar och under återopande av de utläggningar om förutsättningarna för den varaktiga fredens tillblivelse, som från denna plats fram-

fördes vid öppnandet och avslutandet av 1938 års riksdag, får jag förklara kammarens förhandlingar till 1939 års riksmöte öppnade.

Sedan herr ordföranden därefter intagit talmansplatsen, tillkännagav herr ordföranden, att han på grund av bestämmelsen i § 1 mom. 2 av kammarens ordningsstadga anmodat kammarskrivaren i tullverket Eric Carlén att vid dagens sammanträde föra kammarens protokoll ävensom att herr ordföranden för tillfället anställt kanslibiträden och vaktbetjäning till erforderligt antal.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 4 januari 1939.

I anledning av stadgandet i § 32 riksdagsordningen hade statsrådet och chefen för justitiedepartementet anmodat tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret att närvara vid den granskning av riksdagsmannafullmakter, som skulle inför departementschefen företagas innan årets lagtima riksdag sammanträdde; och infunno sig nu av fullmäktige i riksbanken herrar A. Amné, S. Stendahl och C. Jonsson samt av fullmäktige i riksgäldskontoret herrar K. Hildebrand, A. Råstock och E. Eriksson.

Till justitiedepartementet hade insänts fullmakter *dels* för 20 personer, som vid val i september 1938 för vissa valkretsar utsetts till ledamöter av riksdagens första kammare för en tid av åtta år, räknade från och med den 1 januari 1939, *dels ock* för 5 personer, som vid nya röstsammanräkningar blivit utsedda såsom ledamöter av första kammaren i stället för avgångna ledamöter.

Vid granskning av fullmakterna framställdes icke någon anmärkning mot desamma.

Protokoll över granskningen jämte förteckning å de granskade fullmakterna skulle tillika med dessa överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Den åberopade förteckningen, som jämväl upplästes, lydde sålunda:

Förteckning

å ledamöter av riksdagens första kammare enligt fullmakter, granskade inför chefen för justitiedepartementet den 4 januari 1939.

Stockholms län och Uppsala län.

1. Statsrådet Fritz Gustav Möller.
2. Statsrådet Johannes Albert Forslund.
3. Bruksägaren friherre Carl Sigvard Beck-Friis å Harg.
4. Förre detta typografen Carl Primus Wahlmark i Uppsala.
5. Lantbrukaren Anders Rudolf Aronsson i Sturero.
6. Före detta kommunalkamreraren Gustaf Wilhelm Källman i Sundbyberg.
7. Landshövdingen Sigfrid Nathanael Linnér i Uppsala.
8. Köpmannen Laur Franzon i Norrtälje.
9. Lantbrukaren Johan Albert Andersson i Valnäs.
10. Professorn Nils Herlitz i Djursholm.

Malmöhus län med Malmö stad och Hälsingborgs stad.

11. Agronomen Ivar Persson i Tjustorps Nygård.
12. Agronomen Lennart Bondeson i Svalöv.

Älvsborgs län.

13. Jordbrukskonsulenten Bror Adam Nilsson i Borås.

Kopparbergs län.

14. Järnbruksarbetaren Sven Birger Boman i Avesta.
15. Folkskolinspektören Erik Gottfrid Christian Brandt i Söderby.

Västerbottens län och Norrbottens län.

16. Före detta lantbrukaren Nils Gabriel Gabrielsson i Teg.
17. Före detta bergmästaren Carl Immanuel Asplund i Luleå.
18. Byggmästaren Johan Magnus Bäckström i Teg.
19. Lokomotivföraren Karl August Johansson i Vännäs.
20. Lantmannaskolföreståndaren Carl Fredrik Carlström i Övertorneå.
21. Gruvarbetaren Nils Svensson i MalMBERGET.
22. Stiftssekreteraren Gustaf Torsten Caap i Luleå.
23. Småbrukaren Arthur Lage Svedberg i Åbyn.
24. Hemmansägaren Per Johan Näslund i Sörnoret.
25. Redaktören Sven Harald L:son Linderot i Stockholm.

Enligt § 2 i ordningsstadgan för kammaren anställdes upprop av kammarens ledamöter, varvid såsom frånvarande antecknades:

- herr *Svensson, Martin*,
 » *Bjurström*,
 » *Asplund*.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller jag vördsamt om ledighet från riksdagsgöromålen under en vecka.

Kompersmåla den 9 januari 1939.

M. Svensson.

Att ledamoten av riksdagens första kammare *Martin Svensson*, Kompersmåla, Ryd, på grund av sjukdom (njurstensanfall) är oförmögen att inställa sig vid riksdagen under närmaste vecka, intygas härmed.

Ryd den 8 januari 1939.

Elis Jäderberg,
 provinsialläkare.

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av bilagda läkarintyg anhålles härmed om ledighet från riksdagsarbetet till 1:a februari d. å.

Hedemora den 4 januari 1939.

Em. Bjurström.

Ledamoten av riksdagens första kammare, grosshandlare *Em. Bjurström*, Hedemora, är på grund av sjukdom hindrad att fullgöra sitt uppdrag som riksdagsman intill den 1:a nästkommande februari, intygar

Hedemora den 5 januari 1939.

Sigurd Berg,
leg. läk.

De begärda ledigheterna beviljades.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad får härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgörö-
målen under tiden den 10—12 januari 1939.

Luleå den 8 januari 1939.

C. I. Asplund.
Representant för Västerbottens län
och Norrbottens län.

Även den av herr Asplund sökta ledigheten beviljades.

Anställdes val av talman; och utsågs därtill:
herr Nilsson, Johan, i Kristianstad med 138 röster.

Företogs val av förste vice talman; och utsågs därtill:
herr Olsson, Olof, med 112 röster.

Anställdes val av andre vice talman; och utsågs därtill:
herr Gränebo med 86 röster.

Herr **Lindhagen**, som nu lämnade talmansplatsen, yttrade därvid till herr talmannen: Herr talman! I anslutning till kammarens enhälliga val får jag härmed till dig överlämna talmansklubban. Vi glädjas att återfinna din trygga gestalt i talmansstolen. Din rediga ledning av förhandlingarna och framför allt den vänliga glimten i ögonvrån, som lyser upp de bistra dragen och hjälper åtskilligt till rätta.

Emellertid, herr talman, även solen har sina fläckar! I mina urklippsböcker fann jag häromdagen en allmän ogillande pressdiskussion om kamrarnas eviga sorl i salarna under sina plena och ibland även kring talmansborden alldeles invid talarstolen. Slik upplösning undanbedes indirekt redan i 52 § riksdagsordningen. Nu är den uttryckligen förbjuden i reglementet.

Vi förstå talmanskapens underlåtna respekt för denna pålaga. Det är av pietet för oss menige, av faderlig hänsyn till vår demokratiska frihet, i övertro på vårt självansvar som klubban blott undantagsvis tillåter sig en svag knackning, ibland först på en talares begäran.

Brutalt hot för ett tillfälle kan för övrigt aldrig komma någon varaktig bättring åstad. Med konciliant tal och vänliga ord redan vid riksdagens början skulle åtminstone jag, om jag bleve talman, tilltro mig att kunna skapa författningsenlig helgd över våra icke alldeles oviktiga överläggningar.

Mottag alltså, kära Du, denna symbol med vilken Du stilla bekräftar enhälliga beslut och med kraft slår klubban på spiken över demokratiens mänskliga Akilleshäl, det oundgängligen organiserade majoritetsvåldet.

Herr talmannen intog talmansplatsen och yttrade: Herr ålderspresident, mina herrar! Jag anhåller få framföra mitt värdsamma tack för förnyat förtroende att fungera som första kammarens talman, ett uppdrag som jag med glädje vill försöka efter bästa förmåga fullgöra på sådant sätt att minsta möjliga anledning till anmärkningar må förefinnas. Att helt undgå dessa är måhända ett för högt ställt mål, men hitintills har jag inte funnit annat än vänskapligt överseende med mina brister, och detta förhållande förpliktar mig till ständig uppmärksamhet och oavlätlig strävan efter ett förtroendefullt samförstånd med kammarens samtliga ledamöter.

Enligt uppdrag tackar jag även å de omvalda vice talmännens vägnar.

Den nu samlade riksdagen får förvisso många betydande angelägenheter sig förelagda. Må fosterlandets väl ständigt vara vår ledstjärna, vare sig det gäller den äldre erfarne ledamotens mogna omdöme eller de nytillkomnes förhoppning om gagnarikt arbete. De kamrater, som vi nu inte återfinna bland oss, ägna vi en tanke fylld med tacksamhet och erkänsla.

Under förhoppning om att få vara innesluten i allas välvilja hälsar jag nu såväl förutvarande som nytillkomna ledamöter välkomna.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att nu företaga val av sekreterare.

Valet företogs, och befanns efter valförrättningens slut hava blivit till sekreterare utsedd:

kanslirådet G. H. Berggren med 104 röster.

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:t låtit genom offentligt anslag bjuda och kalla riksdagens samtliga ledamöter att onsdagen den 11 innevarande månad kl. 11 f. m. infinna sig i slottskapellet samt, efter förrättad gudstjänst, enligt § 34 riksdagsordningen begiva sig till rikssalen för att där inhämta vad Kungl. Maj:t hade att meddela riksdagen.

Herr talmannen meddelade, att till kammarens förfogande överlämnats 80 inträdesbiljetter till rikssalen vid riksdagens öppnande, och hemställde, att fördelning av dessa biljetter proportionellt i förhållande till ledamotsantalet i varje valkrets finge ske genom sekreteraren.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 12.12 på dagen.

In fidem
Eric Carlén.